

ŠERIJATSKOPRAVNI STATUS PJESME, MUZIKE I SVIRANJA MUZIČKIH INSTRUMENATA

Ahmed HATUNIĆ

hatunicahmed@hotmail.com

SAŽETAK: Ovaj rad bavi se šerijatskopравnim statusom i propisima koji se tiču pjevanja pjesme, slušanja i izvođenja muzike, kao i sviranja, posjedovanja i kupoprodaje muzičkih instrumenata kroz prizmu pravnih argumenata i stavova islamskih učenjaka klasičnog i savremenog perioda. Radi se o aktualnom i važnom pitanju koje se tiče svakodnevnog života muslimana na Istoku i na Zapadu, koji s namjerom ili bez nje, nekada u prolazu ili silom prilika, slušaju muzičke izvedbe. Putem šerijatskopравnih argumenata i stavova islamskih učenjaka potrebno je ovo pitanje dodatno rasvijetliti, što smo i učinili u ovom radu.

Ključne riječi: pjesma, muzika, muzički instrumenti, dozvoljena muzika, zabranjena muzika, islamsko pravo, fetva

Uvod

Slušanje muzike i pjevanje pjesama sastavni je dio života kroz brojna stoljeća u prošlosti i u gotovo svim ljudskim civilizacijama, uključujući i onu koju su izgradili muslimani diljem muslimanskoga svijeta. U savremenom dobu pridaje se velika pažnja slušanju muzike, upotrebi muzičkih instrumenata, što su sredstva za zabavljanje i opuštanje ljudi u vrijeme njihove razonode i odmora. U većoj ili manjoj mjeri slušanje pjesme uz pratnju muzičkih instrumenata prisutno je danas kod svih generacija i struktura stanovništva, kod mladih i starih, obrazovanih i neobrazovanih, stanovnika i gradova i sela. Muzika je vremenom postala neizostavni dio života ljudi u svečanim prilikama, na državnim i političkim skupovima i manifestacijama, prilikom slušanja vijesti, gledanja filmova ili praćenja određenih obrazovnih sadržaja u školama ili na univerzitetima.

U Bosni i Hercegovini, kod muslimana i onih koji to nisu, muzika je prisutna u brojnim segmentima njihove stvarnosti, od gledanja televizijskih programa i vijesti, slušanja radioemisija do političkih i sportskih skupova kada se obavezno intonira državna himna.

Među muslimanima Bosne i Hercegovine, kao i među muslimanima u svijetu i islamskim učenjacima, postoje oni koji slušanje muzike, pjevanje uz muzičke instrumente smatraju u potpunosti neprihvatljivim i zabranjenim i njihovi stavovi su itekako primjetni, glasni i vidljivi u području međusobnih razgovora i rasprava kao i na polju društvenih mreža i napisa. Kod nas se rijetko čuju ozbiljni glasovi ili čitaju ozbiljne naučne studije po ovom pitanju koje nalažu drugačiji stav uvjetne dozvoljenosti i jednoga i drugoga, pjevanja pjesme i naročito sviranja muzičkih instrumenata.

Na bosanskom govornom području o ovoj temi gotovo da nema

naučnih radova i studija. Postoji nekoliko prevoda radova i poglavlja knjiga na ovu temu, poput rada Sejjiđ Husejna Nasra "Islam i muzika – pravna i duhovna gledišta" u časopisu *Živa baština* – časopis za filozofiju i gnozu, u prevodu Bajrama Dizdarevića¹. U prevodu djela *Savremene fetve I* dr. Jusufa Karadavija objavljena je obimna fetva na temu "Slušanje pjesama" u prevodu Ahmeda Hatunića i grupe prevodilaca. U djelu *Halal i Haram u islamu* istoga autora u prevodu Džemaludina Latića i Seida Smajkića tretira se pitanje pravnog statusa muzike. U bosanskom izdanju kapitalnog djela Ebu Hamida Muhammeda el-Gazalija u prevodu Zuhdije Hasanovića i drugih nalazimo obimno

¹ Vidi također: Sejjiđ Husejñ Nasr, "Islam i muzika", s engleskog prevela: Meliha Krečo, *Islamska misao*, god. XI, br. 128, 1989, str. 12-15

poglavlje posvećeno slušanju pjesme. Na web-portalima Islamske zajednice objavljeno je više fetvi na ovu temu: “Slušanje muzike” iz decembra 2010, “Muzika u islamu” iz aprila 2012, “Bavljenje muzikom i ispravnost ibadeta” iz januara 2025, “O muzici i muzičkim instrumentima” iz marta 2025, “Muzika bez teksta”, “Muzika kao posao”, “Slušanje ilahija i sevda-linki uz muziku” iz januara 2025. godine. Na web-portalima i društvenim mrežama postoji mnoštvo fetvi onih koji osporavaju dozvoljenost pjesme uz muzičke instrumente, a koje u manjoj ili većoj mjeri kritiziraju pravne stavove učenjaka Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Zbog važnosti ove teme, ali i nedostatka ozbiljnih studija o pjevanju i muzici, u ovom radu ćemo dodatno rasvijetliti šerijatskopравни status muzike i muzičkih instrumenata kroz prizmu dokaza i stavova islamskih učenjaka klasičnog i savremenog perioda. Uzet ćemo u obzir dostupnu literaturu, ali i videozapise savremenih islamskih učenjaka koji su u svojim medijskim nastupima tretirali ovo pitanje.

Stav islamskih učenjaka koji slušanje muzike i sviranje na muzičkim instrumentima smatraju zabranjenim (haram)

Nema dvojbi među islamskim učenicima po pitanju toga da je pjesma zabranjena ukoliko sadržava ili poziva na bilo šta što je zabranjeno, poput alkohola, bluda ili nekog drugog grijeha. Također, islamski učenjaci su jedinstveni po pitanju dozvoljenosti pjesme koja ne sadrži elemente zabranjenog ukoliko nije praćena muzičkim instrumentima samo u određenim opravdanim i priznatim povodima zakonitog slavlja, poput svadbenog veselja, dolaska kući nakon dužeg vremena, bajramskih dana i sl. U svemu izvan toga su očividno zauzeli različita stajališta (El-Karadavi, 2010, I, 702).

Hanbelijski pravници klasičnog perioda smatraju pjevanje same pjesme

bez muzičke pratnje dozvoljenim dok sviranje na svim muzičkim instrumentima smatraju zabranjenim. Nije dozvoljeno ništa od uda (lutnje), zurla, bubnja i rebaba, niti sličnih instrumenata, kao što nije dozvoljena ni igra kockom, šah i tome slično. Ako se na gozbi (svadbi) nađe nešto od toga, nije dozvoljeno odazvati se takvom pozivu. Što se tiče pjevanja, uljepšavanje glasa i melodičnog izgovaranja, to je samo po sebi dopušteno. Štaviše, rekli su da je to pohvalno pri učenju Kur’ana, pod uvjetom da ne dovede do izmjene ijednog harfa niti do dodavanja riječi; u suprotnom, to je zabranjeno. Isto tako, melodično izgovaranje i uljepšavanje glasa pri kazivanjima koja sadrže pouke, mudrosti i slično – ima isti propis.

Hanbelijski pravници smatraju da je učenje Kur’ana po muzičkim melodijama pokuđeno, te da je i samo slušanje (takvog učenja ili pjevanja) pokuđeno (El-Džeziri, 2003:2/43).

Ibn Baz smatra svaku vrstu muzike, bez obzira na vrstu muzičkog instrumenta koji je proizvodi, zabranjenom. Svaka vrsta muzike po njemu kvari srca ljudi, unosi bolest u njih i odvraća ih od činjenja dobrih djela zbog čega je se ljudi moraju okaniti, shodno riječima Uzvišenog: *Ima ljudi koji kupuju priče za razonodu, da bi, ne znajući koliki je to grijeh, s Allahova puta odvodili i da bi ga predmetom za ismijavanje uzimali. Njih čeka sramna kazna* (Lukman, 6).

Po shvatanju Ibn Baza i drugih koji osporavaju dozvoljenost muzike i muzičkih instrumenata, *lehel-hadis/priče za razonodu* spomenute u 6. ajetu sure Lukman podrazumijevaju pjesmu i muzičke instrumente koji je prate. On tvrdi: “Obaveza je pripadnicima islama da to napuste i da se u tim i drugim pitanjima ne povode za nevjernicima. Muzika, lutnja, violina i sve druge vrste muzičkih instrumenata spadaju u zabranjene stvari. Sve to čini skupinu muzičkih instrumenata koje je Allahov Poslanik, a.s., osudio” (Ibn Baz, fetva br. 8128).

Brojni islamski učenjaci klasičnog i savremenog perioda smatraju

da se citirani ajet ne odnosi samo na muziku već na bilo koje sredstvo zabave koje ima za cilj odvratanje s pravoga puta i dovođenje čovjeka u zabludu. Zapravo, ajet ukazuje na zloupotrebu određenih stvari u svrhu zavođenja ljudi, što je u svakom slučaju zabranjeno. Može se posjedovati, proizvoditi, prodavati alatka, mašina, oružje, knjiga, čak i mushaf, koji se mogu zloupotrijebiti i koristiti za ciljeve koji nisu plemeniti niti dobri (Karadavi, 2010).

Ajet ukazuje na to da će sramnu kaznu na drugome svijetu zadobiti svako onaj ko god kupuje priče za zabavu koje se sastoje od muzike, poezije, priča, glume, predstava, filmova i svega onoga što se može nazvati govorom, radi zabave, a da se to kupuje radi dovođenja ljudi u zabludu, njihovog odvratanja od islamskog zakonodavstva (šerijat) ili ismijavanja s njim (El-Džedi’, 2022:72).

Zbog toga citirani ajet ne može poslužiti kao argument za općenitu zabranu muzike i muzičkih instrumenata.

Protivnici dozvoljenosti muzike pozivaju se i na sljedeće ajete: *Pa zar se ovom govoru iščudavate – i smijete se, a ne plaćete – gordo dignutih glava?* (En-Nedžm, 59–61). Komentator Kur’ana Ibn Abbas, r.a., navodi da riječ *samidun* (gordo dignutih glava) koja je navedena u ajetu u nekim govorima podrazumijeva pjesmu. El-Gazali na to odgovara: “Ja kažem da bi, u tom slučaju, trebalo zabraniti smijanje i plakanje jer se i to spominje u ajeti kerimu” (El-Gazali, 2005:4/284).

Vjerovjesnik, a.s., je u vjerodostojnom hadisu rekao: “Uistinu će se u mom ummetu pojaviti ljudi koji će dopuštenim smatrati blud, svilu, alkohol i muzičke instrumente (ma’azif)” (Buhari, br. 5590).

Ukoliko sagledavamo značenje navedenog hadisa koji se uglavnom navodi kao jedan od temeljnih argumenata onih koji muziku smatraju zabranjenom, uvidamo da se u njemu zabranjuje četvero: *hurr – spolni organ žene* (Muftić, 1997:281), *svila, alkohol i muzički instrumenti*. Spolni odnosi su dozvoljeni među supružnicima pa

se ovdje ne radi o apsolutnoj zabrani odnosa, što bi se moglo naslutiti iz sadržaja ovog hadisa. Svila je također spomenuta u ovom hadisu, na osnovu čega bi se moglo razumjeti da je potpuno zabranjena svim ljudima, međutim drugi hadisi govore o tome da je svila dozvoljena za žene – muslimanke, a nije dozvoljena muškarcima – muslimanima. U obje ove spomenute stvari postoje dozvoljene i zabranjene situacije, zapravo nekada je spolni organ žene potpuno zabranjen, ukoliko se radi o vanbračnom odnosu, a nekada dozvoljen, ako su supružnici u pravosnažnom braku. Također, svila je nekome dozvoljena – ženama, a nekome, tj. muškarcima, zabranjena.

Po pitanju alkohola, u Kur'anu nalazimo ajet: *Pitaju te o vinu i kocki. Reci: "Oni donose veliku štetu, a i neku korist ljudima, samo je šteta od njih veća od koristi..."* (El-Bekare, 219). Shodno ovom i drugim ajetima, sva opojna sredstva su zabranjena, dok ona što ne opijaju i dobivaju se alkoholnim vrenjem, poput sirćeta, nisu zabranjena. Upotreba alkohola u medicinske svrhe onda kada to nalaže krajnja nužda i kada nema drugoga lijeka može biti dozvoljena.

Jedan dio islamskih učenjaka je iz prethodno citiranog hadisa izveo apsolutnu zabranu samo muzičkih instrumenata, a bilo bi za očekivati da i po ovom pitanju postoje dozvoljene i zabranjene stvari i situacije, tim prije, jer po pitanju bluda i alkohola postoji nedvosmislena kur'anska zabrana, dok za muzičke instrumente očito ne postoji (Al-Arabi Suhejl).

Također, važno je konstatirati da se iz navedenog hadisa ne može izvesti opća i apsolutna zabrana muzike i muzičkih instrumenata u svim situacijama i okolnostima (El-Džedi', 2022). Hadis koji Ebu Davud (br. 4924) bilježi od Abdullaha ibn Omera, r.a., koji je začepio uši kada je čuo sviranje frule uz konstataciju da je tako postupio Poslanik, a.s., kada bi čuo nešto slično ne može biti dokaz apsolutne zabrane muzike jer Poslanik, a.s., nije osporio

niti zabranio čin svirača, a da je to zabranjeno, zabranio bi ga iz ugla naređivanja dobra i odvrćanja od zla. Međutim, nije to učinio, već se zadovoljio time da začepi svoje uši, što se može smatrati jednom od posebnosti Vjerovjesnika, a.s.

Vrlo je interesantno da oni koji muziku i muzičke instrumente općenito smatraju zabranjenim argumentiraju svoj stav tvrdnjom da oko toga postoji jednoglasnost islamskih učenjaka klasičnoga perioda iz sve četiri mezheba. Abdurrahman el-Džeziri u svojoj knjizi *Knjiga fikha na četiri mezheba* navodi mišljenje hanefijskih pravnikâ koje nalaže dozvoljenost pjevanja onoga što je dozvoljeno kazati. Ono što se prenosi od Ebu Hanife – da je prezirao pjevanje i slušanje istog smatrao grijehom – odnosi se na onu vrstu pjevanja koja je zabranjena. Sviranje žičanih instrumenata poput tambura, rebaba i kanuna, te sviranje mizara (zurle), trube i slično hanefijski učenjaci smatraju pokuđenim (*mekruhu-tabrîmen*), a ne zabranjenim (El-Džeziri, 1994:2/44).

Malikijski pravnici smatraju da je muzičke instrumente koji se javno upotrebljavaju radi objave braka dozvoljeno koristiti isključivo u tu svrhu, poput defa (bubnja) i gara/bubnja sličnog tamburinu pod uvjetom da na njima nema praporaca, kao i svirale (zamara) i trube, ako iz toga ne proistekne pretjerana zabava i razuzdanost. To je dopušteno i muškarcima i ženama. Neki malikijski učenjaci su kazali da je ta dozvola posebna (ograničena), dok su drugi ustvrdili da je to dozvoljeno prilikom svadbenog veselja, pri samom sklapanju braka, te u svakoj novonastaloj radosti, pa se ne ograničava isključivo na svadbenu gozbu (El-Džeziri, 1994:2/44).

Neki šafijski pravnici pozivaju se na stavove imama El-Gazalije u djelu *Oživiljavanje vjerskih znanosti*, gdje se navodi da tekstovi (šerijatski dokazi) ukazuju na dozvoljenost pjevanja, plesa, udaranja u def, igre sa štitovima i kopljima, kao i gledanja plesa Absinaca i crnaca u vremenima radosti – po analogiji s danom Bajrama, jer

je to vrijeme veselja. U isto značenje spadaju i svadba, svadbena gozba, akika, obrezivanje, dan povratka s puta i svi drugi povodi radosti, a to je sve ono zbog čega se po islamskom pravu dozvoljeno radovati.

Dozvoljeno je radovati se i posjetom braće, njihovim susretom i okupljanjem na jednom mjestu radi jela ili razgovora; pa je i to prilika u kojoj se može javiti slušanje (pjevanja) (El-Gazali, 2005:4/268).

U spomenutom El-Gazalijevom djelu se navode riječi Imama Šafije:

“Ne znam nijednog učenjaka iz Hidžaza koji prezire slušanje (pjevanja), osim kad se radi o neprinjjenim opisima. Što se tiče pjevanja pri tjeranju deva, spominjanja napuštenih mjesta, pašnjaka te uljepšavanja glasa melodijama pjesama – to je dopušteno” (El-Gazali, 2005:4/281).

Shodno navodima El-Džezirija, muziku i muzičke instrumente potpuno zabranjenim smatraju samo pravnici hanbelijskog mezheba i oko toga ne postoji jednoglasno mišljenje muslimanskih učenjaka (El-Džeziri, 1994:2/44).

Stav islamskih učenjaka koji slušanje muzike i sviranje na muzičkim instrumentima smatraju uvjetno dozvoljenim

Ibn Hazm, navodeći kao dokaze više hadisa, smatra da su pjevanje, igra i ples u danima dva bajrama dozvoljeni i u džamiji i na drugim mjestima (Ibn Hazm, 3/307).

Imam Eš-Ševkani u djelu *Nejl el-evtar* navodi hadis koji govori o tome kako je crna djevojka svirala def i pjevala u prisustvu Poslanika, a.s., Ebu Bekra, Alije i Omera, r.a., za šta joj je on dao dozvolu (Eš-Ševkani, 1427. h.g.:14/530). Isti autor navodi hadise koji govore o obznani braka putem udaranja u def, što smatra dozvoljenim, a nije daleko od istine da to bude i pohvalno (mendub) (Eš-Ševkani, 1427. h.g.:12/281-282). Eš-Ševkani navodi stavove više učenjaka stanovnika Medine, zahirijskih

pravnik, skupine sufijskih učenjaka koji ukazuju na dozvoljenost slušanja lutnje ili frule (Eš-Ševkani, 1427. h.g.:14/511). Također, u istom djelu po ovom pitanju navodi stav Ibn Hazma, koji smatra da su svi hadisi o potpunom zabranu muzike i muzičkih instrumenata nevjerodostojni i izmišljeni (Eš-Ševkani, 1427. h.g.:14/508).

Eš-Ševkani navodi da su pjesmu uz muzičke instrumente smatrali dozvoljenom Malik b. Enes, a slušanje *uda*/lutnje učenjaci Medine bez izuzetka, neke šafije, Ebu Ishak eš-Širazi, Izzudin b. Abdusselam i neki drugi (Eš-Ševkani, 1427. h.g.:14/515), a od ashaba putem svoje prakse Amr b. As, Muavija, Hasan b. Sabit, Abdullah b. Džafer, Abdullah b. Zubejr, Abdullah b. Omer... (Eš-Ševkani, 1427. h.g.:14/512-513).

Jusuf el-Karadavi u knjizi *Halal i haram u islamu* smatra da pjevanje spada u onu vrstu zabave kojom se razrahati duša, zadovolji srce i osvježiti duh. Islam je dozvolio pjevanje pod uvjetom da u njemu nema nikakve bestidnosti, nemorala ili podsticanja na grijeh. Nema ničeg lošeg u tome ako se pjevanju doda i muzika koja ne razdražuje strasti. Za svoj stav autor ovoga djela navodi više dokaza. Aiša, r.a., prenosi da, kada se neka žena udala za nekog ensariju, Poslanik a.s., je upitao: "Aiša, imaju li oni ikakvu zabavu? Pa ensarije vole zabavu" (Buhari, br. 5162).

Ibn Abbas, r.a., je ispričao: "Aiša, r.a., imala je rodicu koja se udala za ensariju. Poslanik, a.s., je došao i upitao: 'Jeste li otpremili djevojku?' 'Jesmo', odgovorili su. 'A jeste li s njom poslali nekoga ko zna pjevati?' Rekla sam: 'Nismo.' Rekao je: 'Ensarije su narod koji voli gazel (ljubavna pjesma). Što niste s njom poslali nekoga ko bi pjevao: 'Mi vam dolazimo, mi vam dolazimo, i tako i nama i vama počast odajemo?'" (Ibn Madže, br. 1900).

El-Buhari i Muslim bilježe sljedeći hadis: "Prenosi se od Aiše, r.a., da je rekla: 'Došao mi je Allahov Poslanik, a.s., a kod mene su bile dvije djevojke koje su pjevale stihove o

Bu'asu. Allahov Poslanik, a.s., legao je na postelju i okrenuo svoje lice.' Tada je ušao Ebu Bekr, r.a., pa me ukorio i rekao: 'Zar šejtanska svirala u prisustvu Allahovog Poslanika, a.s.?!' Na to mu se Allahov Poslanik, a.s., okrenu i reče: 'Pusti ih!' Kada je Poslanik, a.s., ispustio djevojke iz vida, dala sam im znak, pa su izašle.' Hazreti Aiša, r.a., kaže: 'Bio je dan Bajrama, a Abesinci su se igrali sa štitovima i kopljima. Ili sam ja zamolila Allahovog Poslanika, a.s., ili je on rekao: 'Želiš li da gledaš?' Rekla sam: 'Da, želim.' On me je postavio iza sebe, moj obraz bio je uz njegov obraz, i govorio je: 'Neka vas, sinovi Erfide!', sve dok mi nije dosadilo. Tada je rekao: 'Je li dovoljno?' Rekla sam da mi je bilo dovoljno, a on je rekao: 'Idi sada!'" (El-Buhari, br. 2906, Muslim, br. 892).

Sve ove hadise navodi imam El-Gazali u djelu *Oživiljavanje vjerskih znanosti*, što jasno ukazuje da pjevanje i igra nisu u potpunosti zabranjeni (El-Gazali, 2005:4/267).

El-Gazali iz ovih hadisa zaključuje da su igranje i pjevanje dozvoljeni, da se to desilo u džamiji, da je Poslanik, a.s., podsticao Abesince na igru te da je zabranio Ebu Bekru i Omeru, r.a., da to spriječe uz tvrdnju da su dani Bajrama. Također, iz njih se zaključuje da pjevanje uz udaranje u def, što je označeno kao šejtanske svirale, nije zabranjeno niti je zabranjen ženski glas osim onda kada postoji bojazan od iskušenja.

El-Gazali govori o zabrani nekih vrsta muzičkih žičanih instrumenata koje su u tom vremenu koristili alkoholičari i pijanice u svojim pijankama dok za ostale smatra da su dozvoljeni analogno glasovima ptica (El-Gazali, 2005:4/254).

El-Karadavi po ovom pitanju citira mišljenja Ebu Bekra ibn el-Arebija i Ibn Hazma koji tvrde da po pitanju zabrane pjevanja ne postoji nijedan pouzdan dokaz i da je sve što se o tome prenosi neistineno (El-Karadavi, 1997:387).

Svakako, vrlo je važno da pjesma i muzika ne sadržavaju nešto što je

zabranjeno, poput pozivanja na grijeh ili da se pjeva ili sluša u društvu i na mjestima gdje se toče alkoholna pića ili čine drugi grijesi. Upozorenje za to sadržano je u hadisu: "Neki ljudi iz moga ummeta pit će opojno alkoholno piće, nazivajući ga drugim imenom; nad njihovim glavama će svirati muzički instrumenti i pjevati pjevačice. Allah će učiniti da ih zemlja proguta, a neke od njih će pretvoriti u majmune i svinje" (Ibn Madže, br. 4020, Ebu Davud, br. 3688, Ahmed, br. 22900).

Prethodno citirani hadis ukazuje da je zabranjeno ono pjevanje koje je povezano s očitim grijesima, poput pijenja alkoholnih pića i bestidnog ponašanja, o čemu postoji jednoglasnost islamskih učenjaka i za šta je predviđena spomenuta žestoka kazna.

Egipatsko muftijstvo je po ovom pitanju zauzelo mišljenje opće dozvoljenosti muzike ukoliko ona ne sadržava ono što je zabranjeno i ukoliko ne raspiruje strasti ljudi. Dozvoljeno je, prema islamskom pravu, slušanje muzike u svim njenim oblicima, pod uvjetom da je ne prati ono što je šerijatskopravno zabranjeno, poput konzumiranja alkohola ili razvratnog pjevanja, te pod uvjetom da ne bude od one vrste koja pobuđuje zabranjene strasti i podstiče na grijeh. O dozvoljenosti pod ovim uvjetima preneseni su brojni tragovi i predaje u hadiskim zbirkama, kao i navodi učenjaka, do te mjere da su neki učenjaci napisali zasebna djela o njenoj dozvoljenosti. Na to ukazuje i očito značenje kur'anskih tekstova poput: *Reci: "Ko je zabranio Allahove ukrase, koje je On za robove Svoje stvorio, i ukusna jela?" Reci: "Ona su za vjernike na ovome svijetu, a na onome svijetu su samo za njih."* *Eto, tako Mi podrobno izlažemo dokaze ljudima koji znaju* (El-A'araf, 32). U narednom ajetu ove sure Uzvišeni je rekao: *Reci: "Gospodar moj zabranjuje razvrat, i javni i potajni, i grijehe, i neopravdano nasilje, i da Allahu smatrate ravnim one za koje On nikakav dokaz objavio nije, i da*

o Allahu govorite ono što ne znate” (El-A‘araf, 33) (Džadulhakk, 1980, fetva br. 1899).

Nekadašnji šejh Azhara Džadulhakk pojašnjava da slušanje muzike, prisustvovanje njenim skupovima i njeno učenje – bez obzira na vrstu instrumenata – spada u dopuštene stvari, sve dok ne pobuđuje strasti i ne podstiče na pretjerane prohtjeve, zabludu, razvratno udvaranje i razuzdanost, da nije povezano s alkoholom, plesom, grijehom i nemoralom, i dok se ne uzima kao sredstvo za zabranjene užitke, ili vodi ka zabranjenim djelima, ili odvraća od izvršavanja vjerskih obaveza (Džadulhakk, 1980).

Druga fetva Egipatskog muftijstva koja je došla nakon postavljenog pitanja o propisu pjevanja i muzike naglašava da nije svaka muzika i pjesma dozvoljena: “Slušanje pjesama i muzike nije dopušteno bez ograničenja; naprotiv, ukoliko je pjevanje s lijepim riječima, sadržava uzvišena značenja i plemenite ciljeve te se izvodi na način koji nije u suprotnosti s uzvišenim moralnim vrijednostima, niti čovjeka odvraća od izvršavanja onoga čime ga je Uzvišeni Allah zadužio od farzova i obaveza – tada je to dopušteno i u tome nema smetnje” (Ali Džuma, 2004, fetva br. 6568).

Ahmed Vesam, sekretar za fetve pri egipatskom muftijstvu dijeli muziku na onu koja ima dobar i lijep sadržaj i na onu koja ima loš i zabranjen. Muzika koja ima lijep i dozvoljen sadržaj je dozvoljena, a ona koja sadržava ono što je zabranjeno je zabranjena. Ovaj učenjak navodi primjere sviranja *defa* u prisustvu Vjerovjesnika, a.s., što je on dozvolio. Također, po pitanju hadisa o zabrani muzike tvrdi da su oni koji govore jasno o zabranjenosti nevjerodostojni, a da oni koji su vjerodostojni po ovom pitanju ne govore jasno o zabranjenosti muzike (Vesam, 2023).

Veliki je broj odgovora u video-emisijama učenjaka pri egipatskom muftijstvu koji smatraju da je sviranje i slušanje muzike na muzičkim

instrumentima dozvoljeno izuzev kada sadržavaju nešto što je zabranjeno ili se koriste u zabranjene svrhe.

Nekadašnji muftija egipatskog muftijstva Ševki Allam u televizijskoj emisiji, po pitanju slušanja pjesama, tvrdi da egipatsko muftijstvo po tome pitanju ima stav o dozvoljenosti ukoliko ne sadržavaju ono što je zabranjeno i ukoliko ne raspiruju strasti ljudi (Allam, 2016).

Ali Džuma, bivši muftija Egipta, na pitanje da li je dozvoljeno korištenje muzike pri spominjanju Uzvišenog Allaha (zikr) utvrdio je da to nije dozvoljeno, ali je dozvoljeno prilikom izvođenja kasida i pjesama s vjerskim sadržajima i porukama (Ali Džuma, 2016).

Egipatsko muftijstvo je po pitanju muzičkog obrazovanja zauzelo stav o dozvoljenosti objašnjavajući stanovište muftijstva da je muzika zabranjena onda kada sadrži ili vodi onome što je zabranjeno, a ne sama po sebi.

Dr. Ali Fahr, sekretar za fetve egipatskog muftijstva smatra slušanje muzike dozvoljenim ukoliko ne vodi i ne poziva nečemu što je zabranjeno smatrajući da umjetnost nije sama po sebi u suprotnosti s islamom (Ali Fahr, 2025).

Egipatsko muftijstvo je izdalo fetvu i upozorenje da nije dozvoljeno citirati ili učiti tekst Kur’ana uz pratnju muzičkih instrumenata i po tom pitanju nema dvojbi niti razilaženja među islamskim učenjacima, niti je dozvoljeno pjevati kur’anske ajete u pjesmama (Nasr Ferid Vasil, 1996, fetva br. 4439).

Također, egipatsko muftijstvo je po pitanju podučavanja djece u školama pjesmama uz muzičku pratnju zauzelo stav o dozvoljenosti (Ali Džuma, 2004, fetva br. 4692).

Muhammed Sejid Tantavi, nekadašnji šejhul-azhara u zvaničnoj fetvi Egipatskog muftijstva, smatrao je dozvoljenim da se čovjek profesionalno bavi sviranjem pod određenim uvjetima: “Slušanje muzike, prisustvovanje njenim skupovima i njeno učenje – bez obzira na vrstu instrumenata – spada u dopuštene

stvari, sve dok se ne pobuđuju strasti i ne podstiče na prohtjeve, zabludu, razvratno udvaranje i razuzdanost; i nije povezano s alkoholom, plesom, grijehom i nemoralom; i ne koristi se kao sredstvo za zabranjene radnje; i ne vodi poročnim djelima; i ne odvraća od izvršavanja obaveza. Međutim, ukoliko poprimi neko od tih obilježja, tada muzika postaje zabranjena. U takvim slučajevima nije dozvoljeno da je čovjek uzme kao izvor zarade iz kojeg će izdržavati sebe i svoju porodicu. Musliman je dužan tražiti halal opskrbu i kloniti se svega u čemu postoji sumnja na haram. Ako muzički instrumenti nisu povezani s nečim zabranjenim, niti pobuđuju strasti, niti se uzimaju kao sredstvo za haram, niti potpadaju pod bilo koju od prethodno spomenutih zabrana – tada su dopušteni. U tom slučaju, dozvoljeno je i da ih čovjek uzme kao izvor svoje opskrbe i zarade” (Et-Tantavi, 1992, fetva br. 4475).

Ibn Hazm smatra dozvoljenim prodaju muzičkih instrumenata i za taj svoj stav donosi dokaze u djelu *El-Muballa bi el-asar* (Ibn Hazm, 7/559).

Nekadašnji muftija Egipta Ševki Allam na postavljeno pitanje o dozvoljenosti prodaje svih muzičkih instrumenata u zvaničnoj fetvi Egipatskog muftijstva odgovorio je da je to dozvoljeno: “Prodaja muzičkih instrumenata svih vrsta smatra se šerijatski dopuštenim postupkom. Na tome počiva i fetva, postupajući prema stavu Ebu Hanife i onih koji su se s njim složili, kao i prema mišljenju pravnik koji su dozvolili slušanje muzike, te onih koji su smatrali da ovi instrumenti imaju dvije namjene, od kojih je jedna dopuštena. Također, to je i stav dijela učenjaka šafijske pravne škole koji su dozvolili prodaju onoga čije sastavne komponente imaju vrijednost same po sebi” (Ševki Allam, 2019, fetva br. 4697).

Postoji više fetvi koje su u različitim vremenskim intervalima po pitanju muzike objavljeni u rubrici *Pitanja i odgovori* na portalima Islamske

zajednice u Bosni i Hercegovini. Tadašnji fetvai-emin Islamske zajednice Enes Ljevaković je u decembru 2013. na pitanje o muzici i muzičkim i instrumentima odgovorio: “Muzika i muziciranje nije nešto što se posebno preporučuje u islamu, već se govori samo o dozvoljenosti istoga ukoliko se isključi mogući negativni utjecaj. Ispravnost ibadeta ne zavisi od toga da li neko ima u kući neki muzički instrument, ali njihov kvalitet može biti doveden u pitanje neprimjerenim načinom i ciljem njihove upotrebe. Čiji će ibadeti biti primljeni, to samo Allah zna. U konkretnom slučaju, pitajte svoje srce makar Vam drugi fetvu dali” (Fetva, IZ u BiH, 2013).

Na pitanje da li je muslimanima dozvoljeno slušati muziku bez teksta (npr. klasiku ili tehno-muziku fetvai-emin je 2007. godine odgovorio: “Zabranjeno je slušati muziku koja navodi i podstiče na grijeh, zanemarivanje vjerskih obaveza, koja šteti sluhu i sl. Običnu muziku u granicama uobičajenog nije zabranjeno slušati, ali je bolje izbjegavati je budući da ima uleme koja smatra muziku zabranjenom, osim nekih izuzetaka kao što je def. prilikom svadbenih svečanosti i sl.” (Fetva IZ u BiH, 2007).

Na pitanje o propisu bavljenja muzikom kao poslom na web-portalu Islamske zajednice u BiH, u rubrici *Pitanja i odgovori* iz 2009. godine stoji: “Poznato je da je pitanje produciranja i slušanja muzike sporno kod uleme. Neki to dozvoljavaju uz određene uvjete, dok drugi smatraju da je to zabranjeno ili u najmanju ruku pokuđeno. Ko se kloni sumnjivih stvari, kaže se u jednom hadisu, sačuvat će svoju vjeru i čast. Profesionalno bavljenje muzikom obično prate druge stvari koje su daleko od islamskog načina života, a na koje ne možete utjecati, već im se samo prilagoditi. Ne možemo Vam preporučiti da se profesionalno bavite tim poslom, ali ako ste u nuždi i nemate drugog načina zarade za život, onda nužda

zakon mijenja. Naravno da nije zabranjeno zarađivati i izdržavati porodicu, naprotiv, to je obaveza, ali obaveza koja treba biti usklađena s islamskim poimanjem halala i harama. Također, kada je riječ o muzici, propisi se ne mogu generalizirati budući da je riječ o fenomenu koji prate različite pojave, situacije, stanja itd., što sve može utjecati na različit šerijatski tretman problema muziciranja općenito.”

U drugom odgovoru na pitanje o slušanju muzike u istoj rubrici 2012. godine pronalazimo sljedeći odgovor: “Stavovi uleme o muzici su oprečni. Jedni smatraju da je zabranjena, drugi da je pokuđena, a treći da je dopuštena. Svi imaju određene dokaze kojima argumentiraju svoj stav. Smatramo da muzika koja ne odvraća od izvršavanja vjerskih obaveza, koja ne podstiče na ružna djela i misli, već djeluje relaksirajuće nije zabranjena, zato što nema izričitih i neupitnih dokaza koji idu u prilog stroge zabrane. Na nedostatak dokaza takvog karaktera jasno je ukazao Ibn Hazm u svom djelu *El-Muballa*. Međutim, kako muzika uglavnom ipak odvraća od stalnog sjećanja na Allaha, bolje ju je izbjegavati uzimajući pri tome u obzir i stavove o njenoj pokuđenosti ili zabranjenosti.”

U fetvi u istoj rubrici iz 2008. godine stoji da slušanje ilahija, pa i onih uz muziku, te sevdalinka koje ne sadrže tekst suprotan islamskom moralu, nije zabranjeno ali u tome treba biti umjeren (Fetva, IZ u BiH, 2008).

Zaključak

Nakon analiza stavova i argumentata islamskih pravnikâ po pitanju muzike i muzičkih instrumenata konstatiramo postojanje različitih stavova koji se kreću od zabrane i pokuđenosti do dozvoljenosti uz poštivanje određenih uvjeta. S obzirom na zahtjeve vremena u kojem živimo i potrebe muslimana savremenog doba na polju ličnog i porodičnog života, društvenih i političkih zbivanja, kulture i

obrazovanja, pribjegavamo stavu koji nalaže uvjetnu dozvoljenost slušanja pjesama, muzike i sviranja muzičkih instrumenata, što može postati zabranjeno ukoliko sadrži zabranjene stvari, poput riječi nevjerovanja ili promocije alkoholnih pića, bluda ili bezgranične slobode u odnosima između muškaraca i žena. Zloupotreba muzike i muzičkih instrumenata i njeno korištenje u zabranjene svrhe kao što su zavođenje s pravoga puta, raspirivanje strasti muškaraca i žena, ili pretjerivanje u njenom slušanju na način da čovjeka odvraća od njegovih vjerskih i porodičnih obaveza čine muziku u tim slučajevima zabranjenom.

Stav o uvjetnoj dozvoljenosti muzike i muzičkih instrumenata utemeljen je na općim tekstovima Kur’ana i Sunneta, principu opće dozvoljenosti svih stvari osim onda kada pouzdani argumenti naprave izuzeće od tog općeg principa, stavovima islamskih učenjaka klasičnog i savremenog perioda, jasnim i jednoglasnim stavovima meritornih institucija koje se bave šerijatsko-pravnim pitanjima poput muftijstva egipatskog te odgovorima na pitanja koja su iznijeli fetvai-emin Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i drugi učenjaci čiji se stavovi objavljuju na njenim web-portalima u rubrikama *Pitanja i odgovori*.

Izbor stava uvjetne dozvoljenosti muzike iznikao je iz razumskog promišljanja i zdravog logičkog prosuđivanja o muzičkim tonovima koji su poput glasova čovjeka, prirode i životinja, pa shodno tome, ne mogu biti u potpunosti i sami po sebi strogo zabranjeni. Na izbor olakšavajućeg stava svakako je utjecala i evidentna potreba ljudi za nekom vrstom rasonode i odmora koja u nekim situacijama može postati potrebna za održavanje fizičkog i psihičkog zdravlja. Muslimani u svakom slučaju ne trebaju prepustiti muziku drugima već u nju trebaju utkati svoje kulturne vrijednosti i koristiti je za plemenite ciljeve u svakom vremenu.

Literatura

- Arabi (El-) Suhejl, studija pod naslovom: "Da li je muzika stvarno zabranjena", <https://www.instagram.com/reel/C9kcMTwIOsf/> (posjećeno 2.3.2026).
- Džedi' (El-) Abdullah b. Jusuf (2022). *El-Musika vel-gina fi mizaniil islam*. Beirut: Muesse er-rejjan.
- Džezirī (El-) (1994). 'Abd al-Rahmān, *Kitāb al-figh alā al-madāhib al-arba 'a*. Knj. 4. Al Qāhira: Dār al-ḥadīṭ.
- Endelusi (El-), Ibn Hazm Ez-Zahiri. *El-Muhalla bi-l-asar*, Beirut: Dar el-fikr.
- "Fetva Egipaskog muftijstva o dozvoljenosti podučavanja pjesmama uz muziku u školama", <https://www.dar-alifita.org/ar/fatwa/details/15112/> (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva Egipatskog muftijstva o muzici i pjesmi u reklamama", <https://www.dar-alifita.org/ar/fatwa/details/> (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva Egipatskog muftijstva o muzici kao profesiji", <https://dar-alifita.org/ar/fatwa/details/14570/> (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva Egipatskog muftijstva o pjevanju kur'anskih ajeta", <https://www.dar-alifita.org/ar/fatwa/details/14536/> (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva Egipatskog muftijstva o dozvoljenosti prodaje muzičkih instrumenata", <https://www.dar-alifita.org/ar/fatwa/details/14942/> (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva o muzičkom obrazovanju", <https://www.youtube.com/watch?v=8gv6fm5LH0Y> (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva o muzici 2013", https://islamskazajednica.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=17758 (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva o muzici bez teksta", <https://islamskazajednica.ba/component/content/article?id=1955:muzika-bez-teksta> (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva 'muzika kao posao'", https://islamskazajednica.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=7023:muzika-kao-posao&catid=134&Itemid=514 (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva o muzici u islamu", <https://islamskazajednica.ba/component/content/article?id=14130:muzika-u-islam> (posjećeno 2.3.2026).
- "Fetva o slušanju ilahija i sevdalinki", <https://islamskazajednica.ba/index.php/umjetnost-muzika-knjizevnost-nauka-kultura/3368-sluhanje-sevdalinki-i-ilahija> (posjećeno 2.3.2026).
- Gazali (El-) Ebu Hamid (2005). *Oživljavanje vjerskih zanosti*. Knj. 4. Sarajevo: Bookline.
- Karadavi (El-) Jusuf (1997). *Halal i Haram u islamu*. Sarajevo: Ljiljan.
- Karadavi (El-) Jusuf (2010). *Savremene fetve I*. Sarajevo: El-Kalem.
- Knjiga fetvi egipatskog muftijstva*, Grupa autora. <https://shamela.ws/book/432/3263> (posjećeno 2.3.2026).
- (1991) *Kur'an sa prijevodom*. Preveo Besim Korkut. Sarajevo: El-Kalem.
- Kratki video jednog od sekretara za fetve egipatskog muftijstva <https://www.tiktok.com/@egyptdaralifita/video/7445968160148180232> (posjećeno 2.3.2026).
- Muṭić, Teufik (1997). *Arapsko-bosanski rječnik*. El-Kalem: Sarajevo
- Sejjid Husejn Nasr, (1989). "Islam i muzika", s engleskog prevela: Meliha Krečo, *Islamska misao*, XI, 128, 12-15.
- Sejjid Husejn Nasr, (2021). "Islam i muzika – pravna i duhovna gledišta", *Živa baština*, 22, 64-73.
- Stav egipatskog muftijstva o muzici prilikom učenja Kur'ana: <https://www.youm7.com/story/2018/7/18/> (posjećeno 2.3.2026).
- Šavkāni (Al-), Muḥammad b. 'Ali b. Muḥammad (1427. h.g.). *Nayl al-awtār min esrāri muntaqa al-ahbār*. Al-Qāhira: Dār al-ḥadīṭ.
- TV obraćanje dr. Alija Fahra, jednog od učenjaka El-Azhera: <https://www.youm7.com/story/2025/9/28/> (posjećeno 2.3.2026).
- TV razgovor s muftijom Egipta dr. Ševkijem Allamom https://www.google.com/search?sca_esv=d65858cf26cc40bb&udm=7&q= (posjećeno 2.3.2026).
- TV Razgovor s bivšim muftijom Egipta dr. Alijem Džumom: https://www.google.com/search?sca_esv=d65858cf26cc40bb&udm=7&q= (posjećeno 2.3.2026).
- Video obraćanja dr. Ahmeda Vesama https://www.youtube.com/watch?v=78A4C-75_Gw (posjećeno 2.3.2026).
- Zvanična stranica Ibn Baz: <https://binbaz.org.sa/fatwas/8128/> (posjećeno 2.3.2026).

الموجز

الحكم الشرعي في الغناء والموسيقى والعزف على الآلات الموسيقية

أحمد هاتونيتش

يتناول هذا البحث الحكم الشرعي في الغناء والاستماع إلى الموسيقى وأدائها، بالإضافة إلى العزف على الآلات الموسيقية وامتلاكها وشراؤها وبيعها، وذلك من خلال منظور الأدلة الفقهية وآراء علماء الشريعة الإسلامية في العصور الكلاسيكية والمعاصرة. وهي مسألة حيوية ومهمة تتعلق بحياة المسلمين اليومية شرقاً وغرباً، الذين يستمعون للعروض الموسيقية، سواء بقصد أو بدون قصد، وأحياناً عن طريق الصدفة أو بدافع الظروف. لذا كان من الضروري تسليط المزيد من الضوء على هذه المسألة من خلال الحجج الفقهية الشرعية وآراء علماء المسلمين، وهو ما قمنا به في هذا البحث.

الكلمات المفتاحية: الغناء، الموسيقى، الآلات الموسيقية، الموسيقى المباحة، الموسيقى المحرمة، الفقه الإسلامي، الفتوى.

Abstract

THE SHARIA-LEGAL STATUS OF SONG, MUSIC, AND PLAYING MUSICAL INSTRUMENTS

Ahmed Hatunić

This paper deals with the Sharia-legal status and regulations concerning singing songs, listening to and performing music, as well as playing, possessing, and buying and selling musical instruments, through the prism of legal arguments and the views of Islamic scholars from the classical and contemporary period. It is a current and important issue that concerns the everyday life of Muslims in the East and in the West, who, with or without intention, sometimes in passing or by force of circumstances, listen to musical performances. Through Sharia-legal arguments and the views of Islamic scholars, it is necessary to further clarify this issue, which we have done in this paper.

Keywords: song, music, musical instruments, permitted music, forbidden music, Islamic law, fatwa